Hyvät ystävät,

Jyväskylä tunnetaan koulukaupunkina, Suomen Ateenana. Ensimmäinen suomenkielinen tyttökoulu perustettiin Jyväskylään vuonna 1864. Myöhemmin tästä koulusta tuli Voionmaan lukio, josta itse kirjoitin ylioppilaaksi. Myös tuolloin Jyväskylä kulki koulutuksen eturintamassa - Voionmaan lukion valitsin siksi, että se oli luokaton lukio, joita ei tuohon aikaan vielä ollut turhan montaa. Valitsin luokattoman lukion siksi, että kaipasin enemmän vapautta opiskeluun ja tentinkin suuren osan lukuaineista, itse asiassa ensimmäisen kurssin jälkeen kaikki äidinkielen kurssit. Se antoi opiskeluun paljon vapautta, niin aihevalintojen kuin sisältöjen suhteen, ja antoi myös mahdollisuuden kirjoittaa enemmän, kiitos erinomaisten äidinkielen opettajien.

Tiesin jo tuolloin haluavani kirjailijaksi ja aihevalintojen vapaus mahdollisti sen, että sain opiskelussani painotettua asioita, joita koin tarpeellisiksi kirjailijan uran kannalta. Yliopistossa luovaa kirjoittamista ei vielä tuolloin ollut, mutta myöhemmin opiskelin approbaturin verran luovaa kirjoittamista Jyväskylän avoimessa yliopistossa samalla kun opiskelin kirjallisuutta Helsingin yliopistossa, jonka opintovalikoimasta luova kirjoittaminen puuttui.

Lapsena kirjallisia eväitä tarjosi Halsilan kirjasto, joka sijaitsi aivan ala-asteeni vieressä. Kävin siellä yksin tai ystävieni kanssa miltei päivittäin. Myöhemmin muutin Kuokkalaan, jossa kirjastoa ei ollut, ja vaikka kirjastoauto kävikin koulun pihalla, jatkoin Halssilan kirjaston asiakkaana. Se oli yhä lähin kirjasto. Yläasteelle päästyäni ja lukiossa kävin pääkirjastossa, joka sijaitsi sopivasti koulumatkan varrella.
Olen varma, että Wolmar Schildt, jonka nimeä kantavan palkinnon saaminen on minulle suuri kunnia, olisi varmasti yhtä pahoilla mielin kuin minäkin lähikirjastojen tilanteesta ja alasajosta. Tasa-arvoinen koulutus kaikille on jotain, minkä puolesta Suomessa on taisteltu ja tehty paljon töitä. Olennaisena osana siihen liittyy myös se, että kirjastoverkko on laaja ja kattava, ja että jokaisella on mahdollisuus käydä kirjastossa vaivatta.

Se, miten kirjastoja kohdellaan ja miten niihin suhtaudutaan, kuvastaa aina sitä, mikä on yleinen kulttuuri-ilmapiiri. Voi myös olla, että pidämme kattavaa kirjastoverkkoamme jo liian itsestään selvänä.
En käynyt kirjastoissa toisessa kotimaassani, Virossa, tuolloin Neuvosto-Virossa. Kirjastoja toki oli, mutta lastenkirjat lähinnä ostettiin, ne olivat edullisia - ja hyvin usein myös opettavaisia tavalla, joka sopi neuvostosysteemiin. Kirjastot kuuluivat sensuurin piiriin ja neuvostohallinnon kannalta epäsopivaa kirjallisuutta ei julkisissa kirjastoissa ollut. Neuvostovastaiseksi katsottu kirjallisuus oli miehityksen myötä tuhottu tai suljettu erikoiskirjastoihin, joihin pääsi vain erikoisluvalla. Suljettuihin kirjastoihin kätkettiin myös esimerkiksi ulkomaiset lehdet.
Neuvostomiehitys tarkoitti sitä, että aika ennen Neuvostoliittoa oli tuhottava myös ihmisten mielistä, ja kirjastot olivat yksi väline siinä operaatiossa. Viron historia pyyhittiin pois ja sen tilalle liimattiin neuvostopropagandaa. Länsimaisen käännöskirjallisuuden määrä kirjastoissa väheni, vironkielisen kirjallisuuden samoin. Eniten hankittiin venäjänkielistä kirjallisuutta, joka oli poliittisesti sopivaa.

Kirjastot ovat kansakunnan muisti, ja hävittäessään Viron muistia itsenäisyyden ajasta neuvostovalta käytti siihen myös kirjastolaitosta. Kirjastolaitoksen tehtävänä oli propagoida neuvostoelämäntapaa, juhlistaa neuvostomerkkipäiviä ja tutustuttaa kansaa esimerkiksi viisivuotissuunnitelmiin.

Toimiva ja ihmisläheinen kirjastolaitos ei ole itsestään selvä osa elämäämme. Sen sijaan se on itsestään selvästi osa kansakunnan muistia ja tasa-arvoista koulutusta. Kirjastoissa kohtaavat taide, tiede ja yleisö - nämä sanat Wolmar Schildt toi suomen kieleen, jonka ekspressiivisyys on kirjailijalle suuri voimavara.
Lähetän terveiset Jyväskylään Zagrebin kirjallisuusfestivaaleilta, joihin osallistun Kun kyyhkyset katosivat -romaanini kroatiannoksen tiimoilta. Kirjoittaminen suomen kielellä ei ole ollut este sille, että kirjani ovat saaneet kansainvälisen yleisön, kiitos erinomaisten kääntäjien. Suomen kielellä kirjoittava kirjailija ei lähtökohtaisesti oleta löytävänsä lukijoita Suomen ulkopuolelta, mutta viime aikoina nuoremman sukupolven kirjoittajat ovat alkaneet haaveilla kansainvälisestä yleisöstä. Sama ilmiö näkyy muuallakin - täällä Zagrebissa olen kuullut joidenkin nuorten kirjoittajien päättelevän, että on helpompi hylätä kroatia kirjoituskielenä, ja yrittää englanniksi. Valitettavasti samoin ajattelevia kirjoittajia löytyy Suomestakin. Saan usein nuorilta kirjailijanaluilta kirjeitä, joissa he kertovat vaihtaneensa kirjoituskielensä englantiin, toiset harkitsevat sitä. Sen ymmärrän, että kirjailija haluaa lukijoita, mutta olen yllättynyt luulosta, että kirjoituskielen vaihtaminen vieraaseen kieleen auttaisi asiassa.

Kirjailija ja ihminen ajattelee aina parhaiten äidinkielellään ja kirjailijan tärkein työkalu on kieli. Joskus aikoinaan luultiin, että suomen kieli ei rahvaanomaisuudessaan sovellu taiteen tekemiseen. Vuosisadat ovat osoittaneet tuon luulon vääräksi. Toivon, että osaisimme ylläpitää luottamustamme suomen kieleen, sen ainutlaatuiseen ilmaisuvoimaan ja siihen, että kirjoitamme tarinamme parhaiten äidinkielellämme, ja kun kirjoitamme parhaiten toimivalla instrumentillamme, tarinat kantavat myös Suomen ulkopuolelle.

Sofi Oksanen